

METİNDİLBİLİMİN ÇEVİRİ ÖĞRETİMİNE YANSIMALARI

Kamil Kurtul

Öz

Çeviri eğitiminde temel çalışma zeminini metinler oluşturduğu için metin/söylem yapısının sergilediği özellikleri daha anlaşılır kılma arzusu, çeviri eğitimi alanına ilişkin amaç işlev bağlantılı ihtiyacın doğal bir yansımasıdır. Benzer şekilde, çevrilen metnin niteliği ya da metinselliğinin, özgün metne göre ölçülmesi gerektiği ön kabulü, bir dilsel topluluğa ait metnin, bir diğer dilsel topluluğun diline de metin olarak çevrilmesini gerektirir. Bu durum, çeviriye ilişkin kuramsal bir çerçevenin hem kaynak hem de hedef dildeki metinsellik öğelerini açıklayabilen bir özellik taşımasını zorunlu kılar. Metin üretimi, metnin anlaşılması ve metinden çıkarım süreçleri kapsamında Metindilbilim işlevsel bir taban oluşturduğu için makalede çeviri ediminin temel çalışma malzemesi olan metin olgusu, bağlantı kavramı özelinde ve betimleyici, ilişkiyel tarama modeli aracılığıyla irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Metin, metindilbilim, bağlaçlar, yana sırlama bağlaçları, alta sırlama bağlaçları, söylem belirteçleri, çeviri, çevirmen.

REFLECTIONS OF TEXTLINGUISTICS ON TRANSLATION STUDIES

Abstract

As texts make up the basis for translation studies, the wish to understand the features they portray better is the result of the intricate interface between the purpose and function of teaching translation. Similarly, the argument that the textuality of a translated text should be measured against its original requires a text of one language community should be translated as a text into the other. Therefore, a theoretical framework applicable to translation studies should be able to account for textual factors both in the original and the target languages. As such, this study analyses the phenomenon of text, the building blocks of translation, through the prism of connective devices by employing a descriptive and relational model because text linguistics forms a functional background both for text production and comprehension.

Key words: *Text, textlinguistics, connectives, coordinating conjunctions, subordinators, discourse adverbials, translator, translatio.*

1. Giriş

Bir dili bilmek o dilde bildirişim durumuna uygun anlaşılabilir, iyi kurgulanmış metinler üretme ya da üretilmiş metinleri anlayabilme becerisine sahip olmak demektir. Zira insanlararası iletişim belirli bir bildirişim durumunda, bağlamın gerektirdiği farklı dilsel yapılar kullanılarak oluşturulan metinler aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu anlamda dil kullanımının nihai çıktısı metin üretimi ve üretilen metinlerin anlamlandırılıp yorumlanmasıdır (Huber, 2008: 224-271; Kıran ve Kıran, 2006: 291; Beaugrande ve Dressler, 1988). Günümüzde dünyada var olan yaklaşık 6.000 kadar dilin (UNESCO, 2011: 4) her birinde oluşturulan muazzam miktarda metin, geçmişte olduğu gibi bugün de ama mevcut sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle her zamankinden daha yoğun ve sürekli biçimde başka dillere çevrilmektedir. Dilin (language) değil sözün (parole), başka bir deyişle dil kullanımının bir aktarımı durumundaki çeviri¹ değişik nitelikte pek çok etken ve koşulun etkileşimiyle belirlenen bir süreçtir. Söz konusu koşul ve etkenler çoğu zaman iç içedir. En temel etkenlerden biri olan kaynak metin –çevrilen-, belli bir kültürel iletişim art-alanı ile koşulludur ve arkasında belli bir dilsel toplum, belli nitelikte metin alıcısı vardır. Benzer biçimde, amaç metin de –çeviri-, bir başka kültürel iletişim art-alanıyla koşulludur, yani burada başka bir toplumla başka bir metin alıcısı arasındaki ilişki söz konusudur. Üçüncü önemli etken olan çevirmense, kaynak dil metnini amaç dile bir takım eşdeğerlilikler aracılığıyla yine metin olarak aktaran kişidir (Göktürk, 2012).

Metin dil kullanıcısı tarafından belli bir dönemde, toplumda ve kültür ortamında yaratılır ve öncelikle kendisiyle aynı dili konuşanlar için üretilir. Metni anadilde çözümleyenler, onun metin ötesi anlam boyutlarını aydınlatacak pek çok bilgiyi, aynı kültürü paylaştıkları için bilecek ya da ilk elden bu bilgilere ulaşabilecek durumdadır. Çevirmense özgün metne yabancı bir toplumsal, tarihsel ve kültürel ortamdan gelen kişidir. Yani özgün metnin yazarı kendi evindeki diline, kendi dilinin içindeki bütün referanslara açıkken, çevirmen yalnızca onun oluşturduğu sınırlı içerik bağlamlarıyla kendini tanımlamak zorundadır ve bu bağlamların içerisinde yer almadığı gibi onların karşısında durmaktadır. Dolayısıyla, özgün metni başka bir dile davet etmek, ona bir yer göstermek ve gösterdiği yerde, özgün metnin içeriğinin yeniden yankılanmasını sağlamak durumundadır (Benjamin, 1921).

¹ Yazılı ve sözlü çeviri pek çok dilde (*Alm.* Übersetzung / Dolmetschen; *Fr.* Traduction / interpretation; *İng.* Translation / interpreting vb.) iki terimle ifade edilse de çağdaş Türkçede tek bir sözcükle karşılanmaktadır (Gürçâğlar, S., 2014: 11). Bu çalışmada çeviri sözcüğü (i) kaynak dildeki bir metnin hedef dile çevirmen tarafından belirli bir sosyo-kültürel bağlamda aktarılması işlemi – *çeviri edimi*, (ii) çeviri edimi sonucunda ortaya çıkan ve hedef dilin sosyo-kültürel bağlamında bir işlev yerine getiren ürün – *çeviri metin*, (iii) edim ve ürün anlamındaki çeviri olgusunun içerisinde bütünlük biçiminde yer alan bilişsel, dilsel, kültürel ve ideolojik görüngüler – *çeviri kuramı*- anlamlarında kullanılacaktır.

Çeviri eğitiminde temel çalışma zeminini metinler oluşturduğu için metin/söylem yapısının sergilediği özellikleri daha anlaşılır kılma arzusu, çeviri eğitimi alanına ilişkin amaç işlev bağlantılı ihtiyacın doğal bir yansıması durumundadır. Benzer şekilde, çevrilen metnin niteliği ya da metinselliğinin, özgün metne göre ölçülmesi gerektiği önkabulü, bir dilsel topluluğa ait metnin, bir diğer dilsel topluluğun diline de metin olarak çevrilmesini gerektirir. Bu durum, çeviriye ilişkin kuramsal bir çerçevenin hem kaynak hem de hedef dildeki metinsellik öğelerini açıklayabilen bir özellik taşımasını zorunlu kılar. Bu nedenle, makaleninkuramsal çerçevesini metin üretimi, metnin anlaşılması ve metinden çıkarım süreçleri kapsamında işlevsel bir taban oluşturan metindilbilimolusturmaktadır.

2. Metin ve Çeviri Arasındaki Etkileşim

Dilsel iletişimde göndericinin ilettiği içerik bir dizge içerisinde yer alır; alıcı bu dizge aracılığıyla iletiyi kavrar. Burada temel belirleyici etken gönderici ile alıcının aynı dizgeyi paylaşmasıdır. Yani iletişim gönderici ile alıcı için aynı kalacak bir ortak göstergeler ve kurallar bağlamında gerçekleşir. Ne var ki çeviride gönderici ile alıcı arasına çevirmen girer ve kaynak dili önce o çözer. Bu noktada iletişimin temel bir kuralı ihlal edilmektedir: çeviri metnin alıcısı, özgün metin alıcısıyla aynı dizgeyi paylaşmaz. Bu eksikliği çevirmen gidermeye çalışır. Çevirmenin görevi bir metnin bilgi içeriğini, değişen dizgeye karşın değişmez tutabilmek, değişikliğe uğratmadan aktarabilmektir. Başka bir deyişle, kaynak dil ile amaç dilin genel dizgeleri arasında, dil düzeyinde bir anlambilimsel işlev, göstergeler, kurallar başkalığı, benzemezliği söz konusudur ancak çevirmen dizgeyi değiştirerek, söz düzeyinde bir eşdeğerlik arama gayretine girer. Söz düzeyinde gerçekleştirilecek olası eşdeğerlik türleri incelendiğinde, kimi durumlarda birebir eşdeğerliğin bulunabildiği, kiminde bir ögenin eşdeğeri için birçok seçeneğin olabileceği, kiminde hiçbir hazır seçeneğin bulunmadığı, kimi durumdaysa ancak sınırlı bir eşdeğerliğin bulunduğu görülür (Göktürk, 2012).

Bu tespithem kaynak dil metninin hedef dile aktarılması sürecinde hem de üretilen çeviri metnedefarklı dilsel katmanlarda kayıplar yaşandığını gösterir. Zira her dil belirli bir kültürün ürünü, dolayısıyla dünyaya ilişkin belirli bir algının eseridir ve söz konusu kayıp, kaynak ve hedef dillere özgü yapısal farklılardan kaynaklanır. Yapısalcı görüşün işaret ettiği üzere, dil fiziksel nesnelere ile sözcükler arasındaki karşılık gelme ilişkisine dayalı olmadığı gibi, anlam da zihinde bulunduğu varsayılan kendilikler –düşünceler- aracılığıyla oluşmaz. Dolayısıyla, hem “gösterenler” - sesler ve imler- hem de “gösterilenler” –düşünceler- içinde yer aldıkları özel dil diz-

gesinin biçimsel yapısı uyarınca anlam edinirler. Burada değinilen biçimsel yapı, bir yanda ses öbür yanda düşünce olmak üzere her tür dilsel öge arasında var olan özdeşlik ve ayırım dizgesine karşılık gelir.

Bu durumda, çeviri iki evreli bir süreç şeklinde gerçekleşir. İlk evrede, çevirmen kaynak metni ses, sözcük, tümce bütün yönünden çözümleyerek metiniçi, metindışı anlamları soyutlar, yani yapıtın dışındaki metin dışı dünyanın niteliklerini çözer. İkinci evredeyse, amaç dil okuru için yeni bir metin oluşturur, yani çözümlediği metin dışı dünyayı metiniçi dilbilimsel niteliklerle bireştirir. Diğer bir deyişle, çevirmen kavradığını amaç dil aracılığıyla aktarmaktan sorumludur. Okuduğu metnin hem doğal hem çağrışımsal bütün göndermelerini amaç dilde, dilbilimsel düzeyde nesnelleştirir. Dolayısıyla, ikili bir rol oynar çevirmen. Kaynak dilde metin okuru, amaç dilde oluşacak metnin yazarıdır. Kaynak dildeki etkinliği, anlamların aranması yönünde bir etkinlikse, amaç dildeki etkinliği varılan anlamların adlandırılması yönünde bir etkinlik olacaktır.

Ne var ki, çeviri bir anlam aktarımı değildir. Bu yüzden, çevirinin özgün metne bir analogi ilişkisiyle bağlanması yanlıştır. Özgün metinle bir akrabalık ilişkisi kurmak zorundadır çeviri ve bilindiği gibi bütün benzerlik ilişkileri akrabalık anlamına gelmez. O halde, nedir çeviride gerçekleşmesi gereken? Özgün metinden çeviriye geçebilen şey nedir? Soruyu bir de Walter Benjamin'in ifadesiyle soralım: *Anlam bir metnin belirleyici, başat unsuru, bileşeni değilse, o metinden geriye ne kalır? Söz mü, söyleme tarzı mı, ifade biçimi mi?* (Ener, C., 2002)

W. Benjamin bu noktada çok eski bir ideal çeviri formülüne, yani kendisinden çok önce ideal çeviri formülü olarak kabul görmüş bir uzlaşıya işaret eder ve "eskiler iyi çeviri için anlam aktarımında özgürlük, söze sadakat formülünü geliştirmişlerdir" der. Oysa bu kendi içerisinde çelişik bir önermedir, zira çevirmen eğer anlamı istediği gibi vermek konusunda özgürce hareket edebilecekse, söze sadık kalması zordur, çünkü söz özgün dilde, anlama, içerikle hep farklı bir ilişki içerisinde olur. Bu ilişki diğer dilde aynı biçimde kurulamayabilir, yani her söz her dilde aynı anlama gelmediğinden, söze sadakat gösterilmesi demek, anlama en baştan sırt çevirmek olacaktır (Ener C., 2002).

Ener (2002)'in vurguladığı gibi, çeviriyle özgün metnin ilişkisini Benjamin'den yapılan iki ayrı eğretilmeli örnek üzerinden tartışmak mümkündür. İlki, bir daireyle tanjantın ilişkisine dair olandır. Nasıl ki tanjant sadece bir noktada daireye dokunur, sonra sonsuzlukta bir düz çizgi olarak akıp gider ve aralarındaki ilişkinin yapısını o nokta değil de dokunuş belirlerse, çeviri de özgün metne sadece küçük bir noktada dokunur ve sonra dilin kendi hareket yasasıyla bir düz çizerek uzaklaşır gider.

İkinci benzetmeyle, kırılan bir vazonun parçalarına ilişkindir. Kırılmış bir vazo tekrar kurulacak ve bir bütün olarak tekrar inşa edilecekse, önce parçalar bulunup, birbirine uyan kısımlar tespit edilir ve bunlar bir bütünü içerisinde bir araya getirilir. Yani parçalar bir dizi halinde sıralanıp yapıştırıldıklarında o bütünü, bu örnekteyse o vazoyu tekrar kurarlar. Ama bu parçaların hiçbiri birbirine benzemez. Çeviriyle kaynak metin arasındaki ilişki de aşağı yukarı böyledir. Çeviride kullandığımız sözcük ve yapılarla özgün metindeki birbirlerine benzemezlerama bir araya geldiklerinde, dillerin birbirini tamamlaması şeklinde daha üst, daha soyut bir düzeyde o vazoyu yeniden oluştururlar.

Dolayısıyla, herhangi bir çeviride bir dilden başka bir dile aktarılan şey anlam değil, iletişimsel unsurlardır. Zira metin yalnız dilbilimsel yapısıyla tanımlanamayacağı için, kaynak metindeki dilbilimsel anlamın eşdeğerini aramak boşa harcanan bir çabadan öteye gitmez. Çevirinin özellikleri ve çevirmenin hem metnin anlaşılması hem de metin üretimi evrelerindeki kararlarını etkileyen, birbiriyle çelişmekle birlikte uyum da göstermek durumunda olan etmenler göz önüne alındığında, çevirmene çoklu değişkenlerle başa çıkıp bunlar arasında bir sıradüzen oluşturmaya olanak verecek kapsamlı bir metinsel model sunulması gerektiği açıktır. Çünkü çevirmenden kaynak ve hedef metinlerdeki benzerliklerin farkında olmasının yanı sıra, metinselliğe ilişkin her bir özelliğin yapısında taşıdığı, karşılıklı bağlantılılığın ve olası ayrımların da farkında olması beklenir (Bernardo, 2008).

3. Metinleştirme ve Metin Yapısı

Dilsel bir birim olan metinde, bilgi toplumsal uzlaşma kurallarına bağlı kalınarak dil aracılığıyla kurgulanır ve düzenlenir. Metin bu anlamda dilsel iletişimin temel birimidir ve mantıksal, anlamsal ve dilbilgisel düzlemlerde bağıntılı bir bütünlük gösterir. Bu bütünlük “metinleştirme” süreciyle sağlanır. “Metinleştirme öncelikle iletişim içinde aktarılacakların mantıksal-anlamsal açıdan, ardından da iletişimi taşıyacak olan dilsel kodlamanın biçimsel, dilsel/dilbilgisel açıdan bağıntılı kılınmasıdır” (Keçik ve Subaşı, 2003: 38). **Değinen özelliklere sahip metin** kuramsal ve dilbilimsel açıdan üç katmanlı bir yapı sergiler:

3.1.1(i) Küçük yapı (İng. microstructure): Bir metnin sahip olduğu küçük yapılar, metnin ne söylediğini sunan önermeler setidir ve tümceler arası düzenlemeye ilişkindir (vanDijk ve Kintsch, 1983).

3.1.2 (ii) Makroyapı (İng. macrostructure): Metinde var olan önermelerin okunmasının ardından, okurun zihninde yapılan anlamsal ve soyut yapı, metnin makro

(büyük ölçekli) yapısını oluşturur. Bir metnin anlaşılması metin çözücünün o metnin konusunu, ana düşüncesini ve sonucunu kavraması demektir. Bunun gerçekleşmesi için metnin bütüncül bir tutarlılığa sahip olması gerekir. Metnin okur tarafından anlamlandırılarak üst yapıya ulaşılması *büyük kurallar* olarak adlandırılan *silme, genelleme* ve *yapılandırma* işlemleri aracılığıyla gerçekleşir. Metinde yer alan önermelere sözü edilen bu işlemlerin uygulanması sonucu ulaşılan büyük ölçekli yapı, çok katmanlı bir özellik taşır. En alt düzlemde bulunan metin tabanında çok sayıda önerme varken, makroyapılaşımın üst düzlemlerde önerme sayısı azalır ve en üst düzlemde tek bir önerme yer alır. Sözü edilen makroyapı kavramı, metnin bütüncül tutarlılığını açıklamakta kullanılır (Ülper, 2008: 27-35).

3.1.3 (iii) Üstyapı (İng. superstructure): Metnin soyut ve anlamsal düzeyini oluşturan makroyapıların anlatım biçimlerine göre şekillenmelerini sağlayan yapıya metnin üstyapısı denir. Bu yapı, makroyapıdan farklı olarak anlamsal değil, biçimsel özellik taşır. Üstyapı bir metnin anlamsal içeriğini belirli bir düzene göre yapılandırarak, okurun metnin iletisini anlamasını kolaylaştıran yol haritası niteliğindeki biçimsel özelliklerden oluşur ve metnin bütüncül anlamını düzenleyen, diğer bir deyişle metnin makroyapı düzleminde sahip olduğu içeriğin bütünselliğini sağlayan şematik bir biçimdir.

3.2 Metinsellik Ölçütleri

Metinsellik ölçütlerini ilk kez ortaya koyan Beaugrande (1985) metnin birbirine dilbilgisel olarak bağlı birlikler ve birbirleriyle tutarlı kavramlardan oluştuğunu belirtir ve yedi temel ölçüt olarak *tutarlılık*, *bağdaşıklık*, *amaca uygunluk*, *kabul edilebilirlik*, *duruma uygunluk*, *metinlerarasılık* ve *bilgiselliği* sıralar. Bu yoruma göre, metin, metinselliğin bu yedi standart ölçütünü içeren iletişimsel bir oluşumdur. Bu standartlardan herhangi birinin yeterince karşılanamaması durumunda metin sorunlu biçimde oluşturulur, dolayısıyla da amaçlanan iletişimsel işlev gerçekleştirilemez. Beaugrande ve Dressler (1988) bu ölçütlerin bir metnin tanımlayıcı özelliklerini vurgulamak için olduğu kadar, çeşitli metin türlerinin ayırt edici özelliklerini ortaya koymak için de kullanılacakları görüşündedir. Değinen metinsellik ölçütlerinden “tutarlılık” (İng. Coherence) ve “bağdaşıklık” (İng. Cohesion) metin-içi düzlemde dilbilgisel ve sözcüksel ilişkileri kapsadıklarından, “metin odaklı ölçütler” olarak kabul edilirler. Metnin iletişimsel işlevini sağlayan diğer ölçütler ise bağlama dair metin-dışı öğelerle ilgilidirler. Bu makale söylem düzleminde metin odaklı kapsamda çalışıldığı için, bu kapsamda yer alan tutarlılık ve bağdaşıklık üzerinde durulmuş, diğer ölçütler dışarıda bırakılmıştır.

3.2.1 Tutarlılık ve Bağdaşıklık

Öte yandan, bir metnin, basit bir tümceler dizisi olmaktan çıkıp metin olabilmesi için birbiriyle çelişen fikirlerin bir arada bulunmaması, metne konu olan gönderge-lerin, dış dünya gerçekleriyle örtüşmesi, metnin bunlarla belli bir bağlantı içinde olması ve bütünsel bir anlam içermesi beklenir. Metnin sahip olduğu bu bütünsel anlam ortaya çıkarılırken öncelikle dilbilgisel bağdaşıklık ve tutarlılık, yani küçük ölçekli yapı düzlemi üzerinde durmak gerekir(Onursal, 2003: 11). Tutarlılık her tümcenin yorumunun diğer tümcelerle yorumlarıyla ilişkilendirilerek yapılması üzerine dayanan, söylemin anlamsal bir özelliğidir; bağdaşıklık ise metindeki dil-sel, dilbilgisel uyum, yani bütünlüktür ve dilbilgisel bağımlılık üzerine kurulur. Zira dil, anlam oluşturmada kullanılan bir araç olduğundan, metnin anlamı da küçük ölçekli yapıda yer alan dilsel öğeler ve düzenekler aracılığıyla oluşturulur. Dolayısıyla, bir metnin en önemli özelliği, birbiriyle ilişkili önermeler ve tümcele-lerden oluşmasıdır. Bu ilişki olmaksızın, artarda sıralanmış tümce ve önerme dizileri-ni bağlantılı yapıya sahip bir metin olarak algılamak güçtür. Bağlantı olgusunun ilk koşulunu, tümcelerde yer alan sözcüklerin anlamları arasında görülenilişki oluşturu-r (vanDijk,1980). Sözü edilen ilişkiler metni bağlantılı bir yapıya kavuşturur ve işte bu bağlantılı yapı sayesinde metinsel birimlerin birbirleriyle olan ilişkileri anlaşılır yorumlanabilir².

Örnek (1) Annem işe gitti.Babam çarşıya.

---

2 Yaklaşımın temelini oluşturan Şema Kuramı'na göre, tüm bilgiler zihinde "şema" olarak adlandırılan birimlerde toplanır. Bu birimlerde yer alan bilgiler, salt o bilgiyi değil, onun nasıl kullanılacağına dair bilgileri de içerir ve nesnelere, olaylar ve eylemler hakkında tüm bilinenler şemalarda bulunur. Dolayısıyla, şemalar bilgi işleme sürecinin dayandığı temel öğelerdir ve verilerin yorumlanması, zihinde bulunan bilgilerin hatırlanması, amaçların belirlenmesi ve hareketlerin düzenlenmesi süreçlerinde kullanılırlar ve sistemdeki işlerin akışına rehberlik ederler. Şema kuramı, zihindeki bilgilerin birbirleriyle ilişkili modellerde düzenlendiklerini, bu modellerin günlük yaşam içinde edinilen bilgi ve deneyimlerden kurulu olduğunu ve kişiye gelecekteki deneyimler hakkında tahminlerde bulunma imkânı verdiğini öne sürer. Bu ise, bir metnin anlaşılması hem dilbilimsel bilginin hem de içeriğe ait bilgilerin kullanılmasını gerektirir.

Kuram uyarınca, yeni bilginin zihne yerleştirilmesi iki önemli sürecin işleyişiyle gerçekleşir. Yeni bilginin alınmasıyla aşağıdan-yukarıya doğru olan süreç işlemeye başlar. Şemalar zihinde sıra düzen içerisinde üstte en genel bilgiler, altta daha özel bilgiler yer alacak şekilde düzenlenir. Zihnin alt bölümünde yeni bilgiyle ilgili olarak önceden yerleşmiş bilgilerin bulunduğu şemalar aşağıdan-yukarıya doğru harekete geçerek yeni bilgiyle buluşur ve yukarıdan-aşağıya doğru alınarak ait olabileceği en uygun şemanın içine yerleştirilir ya da ilgili yeni bir alt şema kurulur. Şemalar için gerekli veriler aşağıdan-yukarıya doğru işleyen süreç sayesinde elde edilir. Yukarıdan-aşağıya doğru gerçekleşen süreçte, bireyin beklentileriyle uyum içinde olan verilerin alınmasında kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Aşağıdan-yukarıya süreç bireye değişik ve özgün bilgiler sağlarken, yukarıdan-aşağıya süreç belirsizliklerin ortadan kaldırılmasında ve yeni gelen verinin en uygun yorumunun seçiminde yardımcı olur. Şema kuramına göre, bu şekilde bireyler metne tutarlı yorum vermelerini sağlayacak şemayı harekete geçirirler (Çakıcı, 2011: 77-79).

Tümcelerde dile getirilen eylemlerin yapılan etkinlik açısından benzer olmaları nedeniyle Örnek (1)'deki metinde, anlamsal bir ilişki ortaya çıkar. İki tümce arasındaki bu anlamsal ilişki aralarında bağdaşıklık oluşturur. Bir metinde var olan bağdaşıklık ilişkileri Halliday ve Hassan (1976)'ya göre Örnek (1)'de görüldüğü üzere, herhangi bir dilsel unsur kullanılmadan oluşturulabilir. Ancak bu ilişkilerin bağlaçlar aracılığıyla kurulması da olasıdır.

Örnek (2) Ekin yemeğini yedi ve dışarı çıktı.

Örnek (3) Ekin yemeğini yedikten sonra dışarı çıktı.

Örnek (2)'de metni oluşturan tümceler arasında var olan zamansal sıralama ilişkisi ve bağlacı ile belirginleştirilirken, Örnek (3)'te iki tümce bir ulaç eki olan *-DiktEn sonra* ile birleştirilmiştir. Örneklerde görüldüğü üzere, bağlaçlar ardışık sözcükler arasındaki eklem yerlerini işaret ederek eklemlemenin sonucunda ortaya çıkan anlam ilişkilerini tanımladıkları ve belirginleştirdikleri için metnin alıcısı tarafından açık biçimde algılanmasını sağlarlar. Biçimsel ve sözlüksel açıdan belli işlevlere sahip bu birimler, metindeki sözcük öbekleri, tümce, paragraf ya da metnin bölümlerini oluşturan tümce öbeklerindeki farklı yargıları birbirine dilsel olarak bağlarlar, diğer yandan tutarlılık ilişkilerini belirginleştirerek anlam oluşumunu sağlarlar (Uzun-Subaşı, 2006: 700). Metin yapısının irdelendiği küçük ölçekli çalışmalara göre, bağdaşıklık ve tutarlılığı en açık biçimde ortaya koyan dilsel öğeler bağlaçlardır. Metinselliğin temel ölçütleri olan bağdaşıklık ve tutarlılık, eşadlılık, eşanlamlılık, zıt anlamlılık gibi sözlüksel bağlantılarla sağlanabilse de bağlaçlar, söylemdeki bağdaşıklık ve tutarlılık bağlarını her hangi bir kuşkuya yer vermeden, açıkça ortaya koydukları için metin/söylem kuramlarının çoğunda önemli bir yere sahiptirler³.

4. Söylem Bağlaçları

Buraya kadar yapılan tartışma ışığında, metni/söylemi tümce ötesi ve tümceler arası dilsel ilişkilerin ve de yapı ve örüntülerin gösterildiği yazılı ya da sözlü bir bütün olarak kullandığımızda, metne/söyleme ilişkin yapılan çalışmaların başlıca iki ekseninde yürütüldüğünü görürüz. Bunların ilkinde, anlatı, makale, haber gibi büyük ölçekli bütünlerin alt birimleri arasındaki yapısal ve anlamsal ilişkiler üzerinde

³ Metinsel bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri ve bağlaçların işlevleri konusunda yapılan çalışmalardan bazıları için bkz. Quintero, 2002; Degand ve PanderMaat, 2003; Sanders, 2005; Spooren ve diğerleri, 2007 ve Stukker ve Sanders, 2008; Çetintaş, 2010; Kurtul, 2011.

durulmakta (vanDijk 1977, 1980, Beaugrande ve Dressler, 1980), ikincisindeyse metindeki küçük ölçekli yapısal ilişkiler ve anlamlar araştırılmaktadır (Webber ve diğ. 2003, Grosz ve diğ. 1995, Polanyi 1988; aktaran: Zeyrek, 2008). Bu çalışmalar arasında yer alan PennDiscourseTreeBank –PTDB- (Prasad ve diğ. 2007) ile ODTÜ Metin Düzeyinde İşaretlenmiş Derlem -ODTÜ-MEDİD- (Zeyrek ve diğ. 2008) çalışmaları, söylem bağlaçlarını hem sözdizimsel hem de anlambilimsel özellikleri açısından sınıflandırır. Buna göre; (1) *Yana Sıralama Bağlaçları* (İng. coordinating conjunctions), (2) *Alta Sıralama Bağlaçları* (İng. subordinating conjunctions) ve (3) *Söylem Belirteçleri* (İng. discourse adverbials) şeklinde üç sınıf söz konusudur (Zeyrek, 2008).

4.1 Söylem Bağlaçlarının Sahip Olduğu Yüklem-Üye Yapıları

Metni oluşturan en küçük birimin ne olduğunu bütün metin kuramları belirler. Yakın tarihli çalışmalardan biri olan DLTAG Kuramı'na göre (Webber ve diğ. 2003, Joshi ve diğ. 2006), söylem bağlaçlarının yüklem-üye yapısı tümcedeki eylem-üye yapısına benzer. Tümcede eylem nasıl yüklem durumundaysa, benzer biçimde metindeki yüklemde bağlaç oluşturur. Bağlaçların üyeleri, aralarında belli anlam bağı olan metin aralıklarından oluşur. Söylem bağlaçlarının üyelerine, 1. üye ve 2. üye (1. ve 2. *argüman*) denir. Bu terimler üyelerin metinde soldan sağa sıralanmasıyla ilgili değildir. Bağlacı içeren üye her zaman 2. üye, diğer üye 1. üyedir. (Zeyrek, 2008). Üye olarak seçilecek metin aralıkları soyut nesne, yani olay, olgu, durum, gerçek, olasılık, soru, dilek, emir, önermeler olabilir (Asher 1993'ten aktaran Zeyrek, 2008).

Soyut nesnelerin (SN) Türkçede gerçekleşmelerini sağlayan en temel dilsel birim zamanlı ya da zamansız olarak oluşturulan tümceciklerdir. Üyelerin belirlenmesi açısından en önemli ölçüt, bağlacın anlamıyla ilişkili görülen metin aralıklarını bulmaktır. İkinci ölçüt ise, üye olarak belirlenen metin aralığının kapsamıdır. Metin aralığı kapsamının belirlenmesi için anlamsal bir ilke olan yeterlik ilkesi göz önünde bulundurulur, yani bağlacın anlamını tam olarak vermeye yetecek en kısa metin aralığı üye olarak seçilir. Bağlaçlar metinde açık ya da örtük olarak yer alabilir. Açık bağlaçlar sözlüksel birim ya da birimler şeklinde görülürken örtük bağlaçlar SN'leri gerçekleştiren ve onlarla bağlantılı olarak algılanan bitişik metin kapsamından çıkarılabılır. Anlam yönündense söylem bağlaçları, zıtlık, düzeltme, örnekleme, neden-sonuç gibi anlam bağları kuran tümce ya da tümcecikleri birbiriyle ilişkilendiren sözcük/sözcük öbekleri durumundadırlar (Zeyrek, 2008).

Örnek (4)'de, altı çizilensözcük bağlaç (yüklem), bağlacın yapısal olarak bağlı olduğu (kalın harflerle gösterilen) bölümikinci üye, yatık harflerle gösterilen diğer bölüm ise birinci üye durumundadır. Alta sıralama bağlacı sınıflamasında yer alan bu söylem bağlacı 1. ve 2. üye arasında nedensellik ilişkisi kurmaktadır.

Örnek (4) a. **Uzmanlara göre, gruplar birbirlerinden ayrıldığı için**diller çeşitlenmiştir.

- Tür: Alta Sıralama Bağlacı
- 1. üye: *diller çeşitlenmiştir*
- 2. üye: **Uzmanlara göre, gruplar birbirlerinden ayrıl-**
- Yüklem: -dığı için
- Anlam: Nedensellik

4.2 Yana Sıralama Bağlaçları

4.2.1 Yalın Yana Sıralama Bağlaçları: Yalın yana sıralama bağlaçları aynı sözdizimsel biçime sahip yapıları birleştirir. Genellikle tümce ortasında yer alırlar ve izleyen tümcecikle bağlantılıdır. Bu özellik, çoğu zaman tümceciklere ait önerme içeriklerinin sınırını belirleyen virgül kullanımıyla belirginleşir. Yalın yana sıralama bağlaçlarının kullanıldığı tümcelerde üyeler, 1. üye ve 2. üye şeklinde sıralanır. Bu grubun içerisinde yer alan kimi bağlaçlar şunlardır.

Türkçe: *fakat, da, halbuki, oysa, önce, sonra, ve, veya, ya da, veyahut, çünkü*vb.

İngilizce: *and, but, because, or, before, after*vb.

Aşağıda yer alan 5. ve 6. örneklerde sözü edilen bağlaçların kullanımı görülmektedir. Yatık karakterli kısım 1. üyeye, kalın harflerle belirginleştirilen bölümse 2. üyeye işaret etmektedir. Bağlaçların altı çizilmiş ve kalın harfle belirginleştirilmiştir.

Örnek (5) “*Ben hiç şifre anahtarı almadım; çünkü tutuklanacağımı bilmiyordum, makam şifresiyle yazarım umudunda idim*” yanıtını verdi.

He said, “*I did not get the key code because I did not know that I would get arrested, and I hoped to write it with the office code*”.

Örnek (6) *Efendiler, bu Fransız heyetiyle yaptığım yirmi günlük ateşkes, Büyük Millet Meclisi'nde kimileri karşı çıktı. Oysa benim, bu ateşkesi kabul etmekle sağlamak istediğim hususlar vardı.*

*Gentlemen, some members of the Grand National Assembly expressed their objection to the treaty I signed with this French Committee. **However, I was planning to achieve some objectives by accepting the ceasefire.***

4.2.2 İkili Yana Sıralama Bağlaçları: Bu grupta yer alan bağlaçlar iki sözlüksel birimden oluşur ve ikinci öge çoğu zaman ilkinin tekrarı durumundadır. Bunlar Örnek (7)'de görülen türden tekil bir söylem ilişkisini ifade etmek için kullanılırlar. Üyeler 1. üye ve 2. üye şeklinde sıralanırken bağlaç tümce/öbek önünde yer alır. Bu grupta yer alan kimi bağlaçlar şunlardır.

Türkçe: *hem... hem, ya... ya, gerek... gerekse, ne... ne de vb.*

İngilizce: *both ...and, neither ...nor, either ...or vb.*

Örnek (7) *Söylenilen sözler, **ya yurtseverlik coşkusuyla ya da yufka yüreklilikle inilti ve çığlık biçiminde oluyordu.***

The utterances made were either in the form of patriotic excitement or soft-hearted moans and screams.

4.3 Alta Sıralama Bağlaçları (Subordinators)

4.3.1 Yalın Alta Sıralama Bağlaçları (Simplex Subordinators): Bu grubun ilk bölümünü yalın alta sıralama bağlaçları oluşturur. Türkçede yan tümceler indirgendiklerinde, zaman (*tense*), görünüş (*aspect*) ve kip (*mood*) özelliklerini kaybederek, ana tümcenin eylemine (*matrix verb*) bağlanan ad (*nominal*) ya da zarf (*adverb*) öbeklerine dönüşürler. Bu haliyle ana tümcenin eylemi ve üyelerinin ifade ettiği soyut nesne ile zarf tümceciği arasındaki ilişki Türkçede, indirgenen yan tümcenin çekimsiz (*non-finite*) eylemine eklenen bir dizi ek aracılığıyla ifade edilir. İngilizcede ise bu işlevi *while, when, by means of, as if vb.* yapılar yerine getirir. Bu özelliği taşıyan zamansız eylem ve ekten oluşan yapıya ulaç adı verilir. Ulaçlarda üyelerin genel sıralanışı 2. üye - 1. üye şeklinde gerçekleşir ve bu sıralamada ulaç 2. üyenin son ögesi olarak yer alır (Zeyrek, 2008).

Örnek (8) *Gene **de ben, bu kişiyi Erzurum Kongresi'ndeki ilişkilerin anısına saygı göstererek serbest bırakmıştım.***

*However, I let this mango, **by showing respect to what we had gone through during Erzurum Congress.***

Benzer şekilde, Göksel ve Karleske (2005; 442) Türkçedeki en yaygın tümcecik oluşturma yolunun ekler olduğunu belirterek, tümcecik eklerinin çoğunun adlaştırma ekleri olduğuna işaret ederler. Onlara göre, tümcecik ekleri eylemlere eklenerek adlaştırma gerçekleştirilir ve tümcecik eki barındıran her eylem çekimsizdir. Çekimsiz eylemler üç alt başlıkta sınıflanır: (i) ad tümceciklerinin indirgenmesiyle oluşturulan isim-fiiller, (ii) sıfat tümceciklerinin indirgenmesiyle oluşturulan ortaçlar (sıfat-fiiller) ve (iii) zarf tümceciklerinin indirgenmesiyle oluşturulan ulaçlar (zarf-fiiller). Bu grupta yer alan kimi bağlaçlar: *-(y)ArAk*, *-Ip*, *-(y)kEn*, *-(y)All*, *-(I)ncA*'dır ve Türkçedeki tümcecik eklerinin büyük bölümü yantümceyi kendi başlarına oluştururlar (bkz. Örnek 9) ancak kimi durumlarda bir son ekle birlikte kullanılmaları ve karmaşık bir alta sıralama bağlacına dönüşmeleri de olasıdır (bkz. Örnek 10).

Örnek (9) **Sırası gelince** *bilginize sunacağım belgede, Sait Molla, Papaz Frew'ya "Sivas olayını nasıl buldunuz? Biraz düzensiz ama zamanla düzelecek" diyordu.*

On the document that I will be showing you when the time comes, Mullah Sait asks Priest Frew "How do you interpret Sivas incidence?" and says, "It is a bit chaotic now but will get better in time."

4.3.2 Karmaşık Alta Sıralama Bağlaçları (Complex Subordinators): Bu bağlaçlar sonek türünden sözlüksel bir birimle adlaştırmacı bir ek ya da durum ekinin birleşimiyle oluşturulur. Tümcecğin fiili öznenen yoksunsa *-mAk* ekiyle adlaştırılırken, öznesi varsa *-DIK* ya da *-mA* ekleriyle adlaştırılırlar ve fiilin öznesiyle uyumlu bir iyelik işareti taşırlar. Karmaşık alta sıralama bağlaçlarının bulunduğu tümcelerde üyeler 2. üye ve 1. üye şeklinde sıralanır. Adlaştırma, iyelik ve durum ekleri çoğu kez ikinci üyedeki çekimsiz eyleme eklenir. Bağlaç burada son ek durumundadır. Son eklerden bazıları çekimsiz eyleme eklenen adlaştırma ekinin türüne bağlı olarak birden fazla anlama sahip olabilirler.

Bu grupta yer alan bağlaçlardan bazıları şunlardır.

Türkçe: *-Ir gibi*, *-eğer (y)sE*, *-dİğI zaman*, *-dİğI kadar*, *-dİğI gibi*, *-dAn sonra*, *-dAn önce*, *-dAn dolayı*, *-(y)sEdA*, *-(y)Incaya kadar/dek*, *-(y)All beri*, *-(n)A ragmen/karşılık*, *-(n)A göre* vb.

İngilizce: *if, even if, when, after, before, until, since, despite, although, dueto, because of, in spite of* vb. (Zeyrek, 2008: 67-70).

Örnek (10) **Sadaret merkezinden yazılan telgraf, başlığı ve imzası olmadığı için Anadolu ve Rumeli Mudafaa Hukuk Cemiyeti Temsilciler Kurulu tarafından kabul edilmedi.**

Sincethetelegramwrittenbythe Prime Ministrydid not have a titleandwas not signed, it was not acceptedbytheAssociationforDefence of theNationalRights of Anatolia andRumelia.

Örnek (11) **Turhan Baytop Paris Eczacılık Fakültesi Farmakognozi kürsüsünde görgü ve bilgisini arttırmak için çalışmıştır.**

Turhan Baytopworkedat Paris PharmacologyFacultyso as toincrease his experienceandknowledge.

4.4 Söylem Belirteçleri: Söz dizimsel bakımdan son sınıflama unsurunu söylem belirteçleri oluşturur. Söylem belirteçleri ilişkilendirdikleri üyelerden birinin sözdizimsel bileşeni iken diğer üyeye bu türden bir ilişki kurmazlar. Yana ve alta sıralama bağlaçlarının aksine, söylem belirteçleri bileşeni oldukları üyeler arasında serbest biçimde yer değiştirebilmekte ve önermelerden herhangi birine yineleme yoluyla ulaşabildikleri gibi kendilerinden önceki bağlamda yer alan çıkarsamaya da erişebilirler (Webber ve diğ. 2003). Örnek (12)'de söylem bağlacı olan *aksi takdirde*, sözü edilen kişilerin yeterince yürekli olmadıkları ve kendileriyle birlikte ulusu da aldattıkları sonucuna varmaktadır. Bu grupta yer alan bağlaçların bazıları şunlardır:

Türkçe: *aksi halde, aksine, bu nedenle, buna rağmen/karşılık, bundan başka, bunun yerine, dahası, ilk olarak, örneğin, mesela, sonuç olarak, üstelik, yoksa, ardından vb.*

İngilizce: *otherwise, on the contrary, for this reason, besides this, instead of this, moreover, in addition, firstly, for example, consequently, what is more vb.*

Örnek (12) **Yüreklerinde bu kuvveti duymayanların hiçbir girişimde bulunmamaları elbette daha iyidir. Aksi takdirde, hem kendilerini ve hem de ulusu aldatmış olurlar.**

It is surely much better for those who lack this power in the deep of their heart not to attempt at anything. Otherwise, they might both deceive themselves and the nation.

Bağlantı öğelerinin yapısal özellikleri incelendiğinde farklı sözdizimsel sınıflara ait bağlaçların metinde, farklı davranışlar sergilediği görülmektedir. Buna göre, söylem bağlaçları yana sıralama bağlaçları, alta sıralama bağlaçları ve söylem belirteçleri olarak üç sınıfa ayrılmakta ve her dilbilgisel sınıf, söylemdeki bağlantının pozisyonuna, bağladığı söylem dilimlerinin, yani üyelerinin yerlerine ve bağlacın ilişkilendirdiği her iki söylem dilimini yapısal ya da yineleme yoluyla (anaforik) bağlantılandırma şekline bağlı olarak kendine özgü yapısal özellikler taşımaktadır.

5. Sonuç

Bir metnin anlaşılması ve yorumu, metnin içeriğiyle okurun tarihsel alımlama koşulları arasında yaşanan etkileşimde gerçekleşir. Bu koşulların çevrelediği bir alıcı durumundaki çevirmen, kaynak dildeki herhangi bir metni hedef dile aktardığında, dilsel, biçimsel ve tarihsel yoğrumdaki mevcut birçok somutlama seçeneğinden yalnızca birini sunar. Bireysel soyutlamalar gerek eş zamanlı gerek artzamanlı bir düzende birbirinden çok ayrı nitelikte olabileceği için ve kaynak metin açısından sayısız çeviri olanağı bulunduğundan olası bireysel yorumlardan hangisinin özgün metnin iletisine uygun düştüğünü, hangisinin metinden uzaklaştığını saptayabilmek güçtür. Dahası çevirisini yaptığı metnin içerdiği iletiyi hedef kültür okurlarının anlayabilmelerini sağlayacak yeterli veri tabanını, kaynak ve hedef bağlamlar arasında var olan mesafeyi ölçerek ve hedef metni okuyacak kimselerin beklentilerini karşılayarak temin etmekten çevirmen sorumludur. Çevirmene atfedilen bu görev, kaynak ve hedef dilde üretilen metinlerin sahip oldukları yapısal ve anlamsal etkileşimin sonucunda oluşan iletişimsel değerlerin birbirlerine denk olmasını gerektirir. Dolayısıyla, bu görevi üstlenmeye aday çevirmenin bütünüyle 'dilde' ve dil aracılığıyla' gerçekleştirdiği çeviri edimindeki en önemli malzeme olan metin ve metinleştirmeye ilişkin kapsamlı bilgiye sahip olması gerekir.

Anılan bu nedenlerden dolayı, çeviri birimi olarak sözcük ve tümce düzeyinin ötesine geçerek metni ve metni oluşturan küçük ve büyük ölçekli yapıları benimseyen metindilbilimsel çeviri yaklaşımı aracılığıyla, çeviri metin ve kaynak metnin ne ölçüde denklik sergilediklerini, aralarında tutarsızlık ya da kaymalar varsa, bunların dil-içi ya da dil-dışı öğelerden mi kaynaklandığını ortaya koymak mümkündür. Kaynak dilde okur, hedef dilde yazar olarak iki farklı role sahip olan çevirmen açısından metindilbilimsel çeviri yaklaşımı şüphesiz ufuk açıcı olacaktır.

Kaynakça

- Asher, N. (1993). *Reference to Abstract Objects in Discourse*. Kluwer Academic Publishers.
- Benjamin, W. (1921). *The Translator's Task*, (çev). Rendall, S. TTR: traduction, terminologie, rédaction, vol. 10, no. 2, (1997).s. 151-165.
- Bernardo, A. M. (2008). *Translation as text transfer – pragmatic implications*.
http://www.clunl.edu.pt/resources/docs/revista/n5_fulltexts/5f%20ana%20bernardo.pdf 15.12.2013.
- Çakıcı, D., (2011), “Şema Kuramının Okuduğunu Anlama Sürecindeki Rolü”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, , S.30, s.77-86.
- De Beaugrande A. ve Dressler, W. (1988). *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.
- Göksel, A. ve Karlaske, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. Routledge: London and N. York
- Göktürk, A. (2012). *Sözün Ötesi*. YKY Yayınları. İstanbul.
- Grosz, B. J. ve Sidner, C. L. (1986). “Attention, Intention, and the Structure of Discourse”. *Computational Linguistics*, S.12, s.175-204.
- Gürçağlar, S., (2014). *Çevirinin ABC'si*. Say Yayınları. İstanbul
- Ener, C. (2002). Çevirmenin Görevi. Boğaziçi Üniversitesi'nde Yapılan Konuşma. 09.04.2002.
- Halliday, M. A. K. ve Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London/New York: Longman.
- Huber, E. (2008). *Dilbilime Giriş*. İstanbul. Multilingual Yayınları.
- Jakobson, R. (1960). *Closing statement: linguistics and poetics*. (In Sebeok, T.A. ed. *Style in language*. Cambridge, Mass.: MIT. p. 350-377.)
- Joshi, A., Prasad, R., Webber, B. (2006). *Discourse Annotation: Discourse Connectives and Discourse Relations*. COLING/ACL 2006. Tutorial, Sydney, July 16, 2006.
- Keçik, İ. ve S. L. Uzun, (2003), *Türkçe yazılı ve sözlü anlatım*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kıran, Z. ve A. Kıran. (2006). *Dilbilime Giriş*. Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Kurtul, K. (2011). “Türkçe ve İngilizcedeki Bağlaçların Yazılı Metinlerde Kullanımı”. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi.
- Onursal, İ. (2003). “Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık”. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, Yayıncı Hazırlayanlar: Kıran, A., Korkut, E., Ağıldere, S. Multilingual Yayınları, Dilbilim Dizisi. s.121-132, İstanbul.
- Prasad, R., Miltsakaki, E., Dinesh, N., Lee, A., ve Joshi, A. (2007). “The Penn Discourse Tree Bank Annotation Manual”, University of Pennsylvania.
- Say, B., Zeyrek, D., Oflazer, K., Özge, U. (2002). Development of a Corpus and a Tree Bank for Present-day Written Turkish. K. Gmer ve G. Doğan (haz.). *Proceedings of the Eleventh International Conference of Turkish Linguistics*, Eastern Mediterranean University, Cyprus, August 2002. 183-192.

- UNESCO. (2011). *Atlas of the World Languages in Danger*. UNESCO Yayınları. Paris
- Uzun-Subaşı L. (2006). “Öğrencilerin Yazılı Anlatım Sürecindeki Metinleştirme Sorunları”, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi.s.693-701.
- Ülper, H. (2008).“Bilişsel Süreç Modeline Göre Hazırlanan Yazma Öğretimi Programının ÖğrenciBaşarısına Etkisi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi.
- Van Dijk, T. A. (1980).*TextandContext, Explorations in theSemanticsandPragmatics of Discourse*.London: Longman.
- Van Dijk, T. A. andKintsch, W. (1983). *Strategies of DiscourseComprehension*. NewYork: AcademicPress.
- Webber, B.,Joshi, A., Stone, M. ve Knott, A. (2003). “AnaphoraandDiscourseStructure”, *ComputationalLinguistics*.S.29.
- Yıldırım, Ç. F. (2010).“Türkçede Belirteç Tümcecikleri: Sözbilimsel Yapı Çözümlemesi Çerçevesinde Bir Sınıflandırma Önerisi”.*Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi.
- Zeyrek, D. Turan, Ü. D. ve Demirsahin, I. (2008). “Structuraland Presuppositional Connectives in Turkish”.*TheConstraint in DiscourseIII'de verilen bildiri*.Potsdam, Almanya.